

Hoe fierder

Nei't al op alderhanne wizen omtinken frege is foar de fraach hoe't de Fryske kulturele identiteit yn it ûnderwiis ta utering brocht wurde kin, hawwe de Vereniging Leraren Levende Talen (seksje Frysk), de Feriening Frysk Underwiis, de Ried fan de Fryske Beweging en it Pedagogysk Wurkferbân fan de Fryske Akademy har yn desimber 2006 mei in brief ta de leden fan Provinsjale en Deputearre Steaten rjochte om dat ûnderwerp op 'en nij oan te swingeljen. Yn it ûndersteande wurdt de ynhâld yn grutte halen werjûn.

Yn 2005 is de saneamde Commissie Van Oostrom (CvO) yn opdracht fan de minister fan Underwiis út ein setten mei it gearstallen fan in kanon. Dy kommisje tocht dat it wol mooglik is om yn in lanlike kanon omtinken oan regionale ynhâlden te jaan. Wat dat opsmiet waard dúdlik yn it einrapport fan de kommisje, *entoen.nu.*, *De canon van*

Nederland, deel A en B (Den Haag: Ministerie van OCW, oktober 2006).

It is slim dat yn dat einrapport foar de algemiene ûntwikkeling fan alle learlingen yn Nederlân winliken gjin romte is foar de Fryske skiednis, taal en kultuer

stellen: Wêrom wol de Romeinske Limes en net de terpen yn it noarden en de Fryske opstân fan 28 nei Kristus? Wêrom wol de Franken en net de Fryske keningen en de Fryske hannel út de iere midsieuwen? Wêrom wol de âldste, yn Ingelân fûne

mei de Fryske kanon?

yn de fyftich kanonûnderdielen. Dat wurdt yn haadsaak redusearre ta Eise Eisinga (1780-1795), as yllustraasje fan 'de Ferljochting' (diel B, s. 58-59).

Kanon foar Hollân

Hiene wy ferwachtsje meien dat de kommisje each hawwe soe foar it feit dat de earste tûzen jier fan dy 'nasjonale' kanon dochs foar in grut part beskaat wurdt troch de skiednis fan de Friezen? It produkt fan de kommisje is net 'het verhaal van Nederland' wurden, mar benammen dat fan Hollân of Lyts-Nederlân (de trijehoek Alkmaar-Amersfoart-Hoek fan Hollân). Dêr binne krityske en pynlike fragen oer te

'Nederlânske' tekst *Hebban olla vogala nestas* en net de folle âldere Fryske rune-ynskripsjes? Wêrom wol Floris de Fyfte en net de sintrale betsjutting fan it grimmitige Frysk-Hollânske konflikt út de 14de en 15de ieu? Wêrom wol Erasmus en net *Rudolf Agricola* fan de 'Aduarder Kring'? Wêrom wol de 'Beeldenstorm' en net *Menno Simons*? Wêrom wol 'De Republiek, een staatsbestel van zeven verenigde Nederlanden, met meestal een Oranje als stadhouder' en net 'De Republiek, Staatsbestel van *zeven verenigde en autonome gewesten, met twee takken van stadhouders, de Hollandse en de Friese*'? Wêrom wol Hugo de Groot en Spinoza en net ds. Balthasar

Becker, strider tsjin byleauwe en hekseprocessen? Wêrom wol de 'Kinderwet Van Houten' en net de sosjale striid yn Fryslân en de ferkiezing fan Domela Nieuwenhuis? En sa binne der noch gâns mear foarbylden te finen, ek foar de tweintichste ieu.

Pieter de Groot hat dat foar in part yn de Ljouwerter Krante dien yn syn rubryk *Harje* fan 17 oktober 2006: 'Een canon door een Hollandse bril'. Hy komt ta de konklúzje: "Hoog tijd dus voor een Friese canon. Rijk en provincie moeten snel tot daden komen en een commissie instellen."

In provinsjale kanonkommisje

Neffens de briefskriuwers soe it de taak fan in eigen parallelle provinsjale kanonkommisje wêze moatte om op basis fan in eigen *kultuerpedagogyse diskusje*¹ goede advizen te jaan oan ryk en provinsje en sadwaande de basis te lizzen foar wat eltse 'beskaafde' Nederlander oer de Fryske taal, skiednis en kultuer witte moatte soe. Neffens Nietzsche liedt histoaryske ûnwittendheid der ommers ta dat de ynwenners fan in lân libje as 'de kudde die aan je voorbij graast, niet wetende wat giste-

ren, wat vandaag is', en allinnich mar 'vreet' en 'dartelt'². Kulturele en histoaryske ûnkunde draacht net by ta in goed boargerskip. Mienskiplik dielde histoaryske ûnderfining docht dat wol. Dat betsjut dat in kanon (wer) bydrage moat oan it ideaal fan de *Bildung*. Dat is de lêste desennia yn Nederlân sterk yn de ferdrukking kommen. Yn dat ramt is der ek in goed oersjoch nedich fan de Fryske skiednis yn de 'nasjonale' kanon.

Op himsels makket de CvO dúdlik dat er gevoelig is foar it Bildungs-argument as der sein wurdt dat der ynvestearre wurde moat yn algemiene ûntwikkeling en yn ymmateriële ynfrastuktuer. As kennis tefolle fersmelle wurde soe ta allinnich produkt-ûntwikkeling foar in mondiale, kommersjele merk, krije wy neffens de komisje, krekt oarsom, in klimaat dat maklik liedt ta tsjinoerstelde effekten. Ynnovasje en kreativiteit hawwe alles te krijen mei it lizzen fan ferbannen tusken tige ferskillende gebieten. Mei rjocht wiist de komisje op it ynno-vative Amearika (*liberal arts*), op Ingelân (*classics*) en op de Romaanske kultueren (*yntellektuele bagaazje*) en dat yn dat ferbân

in kanon in kultureel kapitaal foarmet mei potinsjeel tige grutte rendeminten (*entoen.nu*, dl. A, s. 81). Wy sjogge dat foar in Fryske kanon yn ferbân mei de Fryske maatskippij en ekonomy net oars.

Yn ús parlemintêre stelsel wurde de wichtichste beslissings oer Fryslân en oer de wetjouwing foar de Fryske taal en kultuer noch altiten troch in grutte en oerhearskjende net-Fryske en net-Frysktalige mearderheid yn De Haach nommen. Mear yngeande kennis fan in Fryske kanon en sadwaande it lizzen kinnen fan mear en bredere ferbannen is benammen foar takomstige politisy dan ek fan belang. It draacht tige by ta in 'out of the box'-tinken, in tinken dat de komisje mei rjocht propagearret (*ferl. entoen.nu*, dl. A, s. 81). Soks soe ek yn De Haach ta better trochtochte beslissings foar Fryslân en it Frysk liede kinne.

Taal

De CvO is fan betinken dat de taal ek in yntegraal part fan in kanon is. Dat nimt de komisje yn syn kanon op troch 'finsters' foar û.o. Hebban olla

vogala [...], de Steatebibel, Multatuli en Annie M.G. Schmidt. De CvO sinjalearet ek dat it 'moedertaalonderwijs in het VO' hjoed de dei almeast praktisearre wurdt oan de hân fan oefeningsmei gâns saaklike teksten. Dat is neffens de komisje in fersmelling, omdat in goede taalbehearsking ek freget om refleksje en om it muzyske. Ek it ferwaarleazgjen fan de literatuer, dy't fan grutte foarmjende wearde is foar it taalfermogen fan de learling, liedt ta in fersmelling. Boppedat rekket it literatuerûnderrjocht ek it hert fan de kanon.

Spitigernôch binne alle finsters dy't de komisje dêrfoar iepenmakket, rjochte op de Hollânske literatuer: '[...] het verhaal van Nederland [is] ook het verhaal van de Nederlandse taal' (s. 47-54). Gjin wurd oer it ferhaal fan de Fryske taal troch de tiden hinne, dat neffens ús èk it ferhaal fan Nederlân is.

Yn ús eagen in grutte misser en in sterk foarbyld fan it ‘in the box’-tinken, in tinkfoarm dêr’t de kommisje him no krekt tsjin ôfsette wol. Neffens ús sjocht de kommisje mei blynkapen op as it giet om de twadde rykstaal fan Nederlân.

De kommisje jout de kar foar de yn-hâld fan de nasjonale kanon yn besprek (*entoen.nu*, dl. A., s. 78) en sil dêr yn de maitiid fan 2007 op reagearje. De Provinsje Fryslân soe dêr op ‘e tiid gebrûk fan meitsje moatte en mei útstellen foar ferbettering komme moatte.

In provinsjale kanon foar it ûnderwiis

In provinsjale Fryske kanonkommisje is net allinnich fan grut belang om de lanlike kanon ferbetterje te kinnen, mar likegoed fan grutte betsjutting foar de ynfolling fan in eigen, regio-

nale of provinsjale kanon, as utering fan ‘ús’ eigen kulturele en histoaryske identiteit. By ûnderskate gelegenheden hawwe wy dat yn it ferline, múnling en skriftlik, ek op provinsjaal nivo (amtlik, DS en PS), bepleite.³ Wy hawwe dat jitris yn ús kommentaar (FFU en *Ried fan de Fryske Beweging*) op de konseptnoata’s *Boppeslach* (02-10-2006) en *Nota Taalbelied 2007-2010* (22-10-2006) mei klam nei foaren brocht. Wy hawwe it idee krige dat it sinjaal sa súntsjeswei troch guon politike partijen en op it Provinsjehûs ferstien wurdt. No it belied sels noch.

Dat belied sil neffens ús net allinnich rjochte wurde moatte op it gearstallen fan in kanon, mar ek breder rjochte wêze moatte op mear foer foar de provinsje op it stik fan it ûnderwiis yn de eigen taal en kultuer en op in bettere taalwetjouwing, sadat in deeglike wetlike basis mooglik wurdt foar it fieren fan in eigen, provinsjale, Fryske ûnderwiis- en kultuerpolityk. Net allinnich foar de taal, mar ek foar de skiednis.

In eigen Fryske kanon kin ynhâldlik tige bydrage ta it ûntwikkelje litten fan in folsleine, goed trochtichte longitu-

dinale, multymediale learline (ûnderwiislearmetoade) foar de Fryske learlingen oant 18 jier. Op dy foet kin der in ferantwurde ynfolling jûn wurde oan kêst 8 (1, g) fan it *Hânfêst foar regionale talen of talen fan minderheden*, dat ús steatsnasjonale oerheid ûnderskreaan hat, om ‘regelingen te treffen om het onderwijs in de geschiedenis en cultuur die in de regionale taal of taal van een minderheid haar weerspiegeling vindt, te waarborgen’. Wy achtsje it in tekoart dat de konseptnoata *Boppeslach* (juny 2006) dêr gjin omtinken oan jout. Dat jildt ek foar de ûntwerpnoata *Better sichtber, mear fertroud, Nota Frysk taalbelied 2007-2010* (juny 2006). Dêrby moat yn it omtinken holden wurde dat dy eigen kanon, lykas de nasjonale, breder is as allinnich it skiednisûnderwiis. It brede karakter dêrfan hâldt ek yn dat der yn it fuortset ûnderwiis dwersferbannen lein wurde moatte mei relevante ferskynsels op oare plakken yn Europa en de wrâld (ferl. *entoen.nu*, dl. A, s. 45, 52).

Yntegraal

In skiedniskanon (wat-wannear) befettet ek altiten aspekten dy’t ûnder it fakge-

biet ierdrykskunde (wat-wêr) falle (s. 46). It leit foar de hân om yn in Fryske kanon beide wrâldoriïntearjende fakken opinoar te belûken. Datselde jildt ek foar dy beide fakken yn relaasje ta it natoerûnderwiis (bgl. Fryske nammen fan beskate planten en bisten), de keunstfakken (bgl. Fryske lieten, Frysk drama) en geastlike streamings (bgl. Fryske Dopersken). It ferhaal fan Fryslân is lykwols ek it ferhaal fan de Fryske taal en literatuer (sjoch ek boppe). Al dy komponinten sille in yntegraal part wêze moatte fan de kanon en ek bydrage moatte ta de Fryske taalfoarming fan de learlingen.

Likegoed as de Hollânske kanon kin de Fryske tige fan betsjutting wêze foar it fak skiednis, dat mei de ûndergong bedrige wurdt, omdat it hiel dizzenich opnommen is yn it leargebiet ‘Kenniss van jezelf en de wereld’ (basisûnderwiis) of ‘Mens en maatschappij’ (fuortset ûnderwiis).⁴ Dêrtroch wurdt it op hieltiten mear skoallen as fak ôfskaft.

De CvO docht yn it einrapport *entoen.nu*. 31 oanbefellings, benammen ornearre foar OCW, dy’t ek foar in kanon fan de Fryske taal en kultuer (yn in kultuerpedagogys-

ke diskusje!) goed trochtocht wurde moatte: bygelyks de needsaaklike ûnderwiistiid, it needsaaklike kennisnivo fan de learkrêften, de toetsing, de ferantering fan de keunsthakken (bgl. CKV) yn it gehiel.

De provinsjale kanon en oare kulturele ynstellings

De skoalle is net it iennichste platfoarm foar de kanon. Musea, bibleteken en ûnderskate oare kulturele ynstellings en de media kinne in protte betsjutte foar de kennis en leafde op dat mêd. De kanon is in ferskynsel mei in grut berik. In kanonûntwerp soe neffens de CvO dan ek breed besprutsen wurde moatte yn de kultuer- of erfgoedsektor (s. 64; ferl. ek s. 65-69). Dat moat ek foar in Fryske kanon it gefal wêze. It past goed by de Fryske Fiersichten, Tresoar, ús regionale en provinsjale kranten en blêden en Omrop Fryslân. Underskate provinsjale en lokale musea komme dan ek yn it eachweid. Der sil dus neitocht wurde moatte oer de ferhâlding fan dy kulturele ynstellings ta in Fryske kanon. Steatsnasjonaal wurdt der hjoed de dei al wurke oan it ta stân bringen fan in *Nationaal Historisch*

Museum. It leit foar de hân dat wy yn Fryslân yn dat ramt it *Fries Museum* fierder útbouwe ta in eigen provinsjaal histoarysk museum dat in goed oersjoch jout oer en ynsjoch yn de skiednis fan Fryslân, (mei) op basis fan de Fryske kanon foar it ûnderwiis. Dêrby sil ek folslein rjocht dien wurde moatte oan de Fryske taal sels en oan de skiednis dêrfan.

Sa gau mooglik

Omdat it koart dei is, moat it provinsjebestjoer sa gau mooglik in provinsjale kanonkommisje yn it libben roppe dy't útstellen docht foar alle domeinen. De provinsjale oerheid kin dan op grûn fan dy útstellen (fierder) belied meitsje en komme ta in ferantwurde ynfolling fan de trije nivo's. Dat sil foar in takomstige bystelling fan de keardoelen foar it primêr en fuortset ûnderwiis fan grutte betsjutting wêze, omdat dêryn de foar eltse learling ferplichte basiskennis fêstlein wurdt. De provinsje Fryslân moat dêrom sa gau mooglik it foech as meiwetjouwer krije om de eigen keardoelen foar it ûnderwiis yn de eigen Fryske taal en kultuer fêst te stellen.

Wat foar it steatsnasjonale Nederlân jildt, jildt ek foar de provinsje Fryslân mei syn eigen taal, kultuer en skiednis. In kanon foar Fryslân moat derta liede dat de skoallen dy yn har ûnderwiislearpakket opnimme. De provinsje sil mei de minister yn it bestjoerlik oerlis fêstlizze moatte dat dy ferplichting der komt.

Us oanhâlden (as storein) en ús brief hawwe fertuten dien sa't it liket. Provinsjale amtners hawwe ús ein 2006 meidielt dat de provinsje in provinsjale kanonkommisje yn it libben roppe sil en dat se op it stuit om minsken sykje. Nei de provinsjale ferkiezings hearre wy grif mear.

Noaten

- 1 Hoe't in kultuerpedagogyske diskusje fierd wurde moat, stiet û.o. beskreaun yn Sytze T. Hiemstra, 'De oerdracht fan de Fryske taal en kultuer yn it ûnderwiis' (Swingel, nû. 14, 2006, s. 11-17) en is ek oan te klikken op it webstek fan de FFU (sjoch by noat ¹): [STH-Oerdracht Fryske taal en kultuer.pdf](#).
- 2 Jos Palm, 'Wat een beschaafd mens moet weten', yn: *Trouw*, 'Letter & Geest', 14 oktober 2006, 3.

- 3 Sjoch foar in oersjoch fan ús aktiviteiten bygelyks: www.fryskebeweging.nl → [Feriening Frysk Underwiis](#) → [Brieven 2006, útgien](#), benammen ús brief fan 03-06-2006 oan DS en PS oer 'Hoe fierder mei de Fryske kanon?'
- 4 It ûnderdiel 'Mens en maatschappij', dêr't 'skiednis' ûnder falt, hat 12 keardoelen. Twa keardoelen (nû. 43 en 44) slagge benammen op skiednis:

Kearndoel 43: De leering leert over overeenkomsten, verschillen en veranderingen in cultuur en levensbeschouwing in Nederland, leert eigen en andermans leefwijze daarmee in verband te brengen, en leert de betekenis voor de samenleving te zien van respect voor elkaars opvattingen en leefwijzen.

Kearndoel 44: De leering leert op hoofdlijnen hoe het Nederlandse politieke bestel als democratie functioneert en leert zien hoe mensen op verschillende manieren bij politieke processen betrokken kunnen worden.

Wa't sok alderheislikst, abstrakt proaza lêst, sil begripe dat 'de weg naar het kakhuis' foar it skiednisûnderjocht al fierhinne ôflein is. Dêr falt ek gjin lesoretabel mear foar te meitsjen. De flower power-geast fan de lêste desennia liket yn it ûnderwiis noch altiten net echt ferdwûn.